

Ярошенко А.С.

кандидат економічних наук, старший викладач

кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

ДВНЗ «Українська академія банківської справи

Національного банку України»

м. Суми

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕДУР АУДИТУ ЗВІТУ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ

Анотація: Проаналізовано інформаційні технології, що стосуються проведення аудиту. Досліджено програмні продукти за допомогою яких здійснюється аудит звітності підприємств України.

Аннотация: Проанализированы информационные технологии, касающиеся проведения аудита. Исследованы программные продукты с помощью которых осуществляется аудит отчетности предприятий Украины.

Summary: information technology relating to the audit. Studied with the help of software products which the audit of financial statements of enterprises in Ukraine.

З метою забезпечення ефективної роботи служби внутрішнього аудиту потрібно використовувати новітні технічні засоби, програмні продукти та використовувати комп'ютерну техніку, з метою підвищення ефективності контролю за діяльністю підприємства.

Це стає особливо актуальних в умовах сьогодення, оскільки постійно відбувається зростання науково-технічного прогресу, розроблення та впровадження інформаційних технологій. Не виключенням є і автоматизація аудиту, через те, що вона охоплює весь комплекс складних прикладних проблем, пов'язаних із застосуванням інформаційних комп'ютерних технологій в контролі, аудиті та аналізі фінансової звітності підприємств, оцінці ефективності і надійності інформаційних систем підприємств, а також організації роботи як аудиторських фірм так і служб внутрішнього аудиту в сучасних умовах.

Аналіз наукової літератури показав, що проблемам автоматизації аудиту присвячено низку робіт зарубіжних авторів: Е. Чамберса «Комп'ютерний аудит» [1], К. Кловза, Р. Вебера "Контроль та аудит інформаційних систем" [2]. Українські вчені також безперечно зробили значний внесок в цьому напрямленні, зокрема такі вчені як І.І., С.В. Івахенков, Кулаковська Л.П. розглядали в своїх роботах саме проблеми автоматизації аудиту

Незважаючи на значну кількість як теоретичних так і практичних розробок, що стосуються аудиту в цілому на підприємстві, актуальним залишається питання аудиту саме фінансової звітності підприємства, зокрема звіту про власний капітал.

Метою даного дослідження є існуючих аудиторських програм, що дозволяють здійснювати аудиторські перевірки автоматизовано та ефективно.

Впровадження автоматизованих інформаційних систем забезпечує підвищення ефективності функціонування як усіх галузей діяльності так і системи аудиту в цілому. Автоматизація аудиту передбачає використання інформаційних технологій на підготовчому етапі аудиту, етапі планування, перевірки та винесення аудиторського висновку за результатами перевірки. Так як регулювання аудиторської діяльності здійснюється у відповідності до міжнародних стандартів аудиту, то аудит за використання інформаційних технологій стає обов'язковим.

В офіційному українському виданні Міжнародних стандартів аудиту, які діють на території України, містяться положення, що стосуються інформаційних технологій. До них належать:

- 401 «Аудит в середовищі комп'ютерних інформаційних систем»;
- 1001 «Використання середовища комп'ютерних інформаційних систем - автономних комп'ютерів»;
- 1002 «Використання середовища комп'ютерних інформаційних систем - інтерактивних комп'ютерних систем (on-line)»;
- 1003 «Використання середовища комп'ютерних інформаційних систем - системи баз даних»;

- 1008 «Оцінка ризиків та системи внутрішнього контролю в комп'ютерних інформаційних системах і пов'язані з ними питання»;
- 1009 «Аудит з використанням комп'ютерів»;
- 1013 «Електронна комерція - вплив на аудит фінансових звітів».

Аудитори все частіше використовують програмні продукти загального призначення, такі як електронні таблиці, текстові редактори, іноді системи управління базами даних. Ці програми дозволяють їм організувати збереження та аналіз інформації об'єктів аудиту, виконувати деякі нескладні розрахунки, готувати звіти та висновки.

У той же час на сьогодні існують спеціалізовані програми, що орієнтовані на комплексне вирішення завдань, пов'язаних з аудиторською перевіркою на всіх її етапах. Використання підприємством такої програми забезпечує перехід на новий якісний рівень. Кожна з таких програм забезпечує методику проведення аудиту, систематизуючи виконання аудиторських процедур, автоматизацію ряду складних і трудомістких операцій, в тому числі і за рахунок аналізу даних, що містяться в інформаційних базах бухгалтерського обліку. За рахунок правильної організації роботи підвищується рівень професіоналізму та якість роботи аудиторів.

Існуюче програмне забезпечення аудиторського призначення поділяється на:

- програмне забезпечення, що належить компаніям-розробникам (EY/AWS – Ernst&YoungAuditor'sWorkStation; EY/BPP – Ernst&YoungBusinessProcessProfiler; RiskWeb);
- програмне забезпечення масового тиражу, яке може використовуватись як аудиторськими компаніями, що не мають власних розроблених програм, так і безпосередньо службами внутрішнього аудиту підприємств.

Серед спеціалізованих аудиторських програм масового тиражу можна виділити декілька програмних продуктів, які представляють собою завершені програми та використовуються на теренах України. До таких програм можна

віднести - «Асистент Аудитора», «Помощник Аудитора», «Экспресс-Аудит: ПРОФ» та «IT Audit: Аудитор».

Вивчаючи процес аудиторської перевірки, можна стверджувати, що при проведенні аудиторської діяльності потрібно використовувати спеціально розроблені комп'ютерні програми, які дозволяють не лише досягати прогресу в аудиторській роботі, а й отримати якісний результат виконуваної роботи.

Дослідивши більш детально аудиторську програму «IT Audit: Аудитор», можна зробити висновок, що методиці аудиту в «IT Audit: Аудитор» значну частину уваги зосереджено на методологічному супроводі аудиту, яка може здійснюватися як розробниками та і безпосередньо користувачами.

Такий програмний продукт містить довідники по методології аудиту:

- об'єкти аудиту;
- аудиторські процедури;
- потенційні порушення;
- типові операції.

Тобто у внутрішнього аудитора з використанням цього продукту буде можливість ознайомлюватись з переліком аудиторських процедур, шаблонами робочих документів, потенційними порушеннями (база порушень). За допомогою методологічних довідників аудиту є можливість встановлювати взаємозв'язок між аудиторськими процедурами та порушеннями, об'єктами аудиту та аудиторськими процедурами.

Аудиторська перевірка з використанням вищезгаданого програмного продукту буде передбачати такі етапи:

- попередній етап;
- планування аудиту;
- проведення аудиту;
- складання висновків.

Використання програмного продукту забезпечуватиме дотримання конкретної методики проведення аудиту, яка буде систематизувати виконання

аудиторських процедур на кожному з етапів перевірки, в тому числі і за рахунок аналізу даних, які містяться в програмі «1С: Підприємство 8.2»

Загалом, вважаємо, що аудиторська програма «ІТAudit: Аудитор», дозволяє автоматизувати аудит та здійснити його за певними чіткими етапами.

Попередній етап характеризується організаційними аспектами, що передбачають формування аудиторської групи, попередня програма аудиту, розрахунок аудиторських ризиків.

На етапі планування аудиту відбувається імпорт даних звітності підприємства, визначається рівень суттєвості та оцінка ризику господарської діяльності. Для розрахунку суттєвості аудитор зможе використовувати один з декількох методів – фінансовий метод, метод сальдо і оборотів по рахункам. Проводиться планування аналітичних процедур та процедур, які пов'язані з господарською діяльністю.

Наступним кроком є інтеграція даних з «1С: Підприємство 8.2». За результатами аналізу господарських операцій підприємства, заповнення робочих документів, перевірки первинних документів виявлені помилки будуть фіксуватись в формі «Виявленні помилки». Така форма матиме наступний вигляд (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Перелік напрямів відносно яких формуються питання щодо виявлених помилок і порушень

№ з/п	Перелік напрямів відносно яких формуються питання	Фіксація отриманих відповідей
1.	Вид порушення	Відповідно до нормативно-правових актів України
2.	Відповідальна особа	П.І.Б., посада
3.	Період в якому були допущені помилки і порушення	Дата, місяць, рік
4.	Причини, які спричинили помилки і порушення	Виділити причини і умови, що призвели до виникнення помилок і порушень
5.	Як були виявлені помилки і порушення	Вказати використані контрольні процедури і прийоми внутрішнього аудиту
6.	Наслідки, які спричинили допущені помилки	Фіксація розміру заподіяного збитку
7.	Прийняті заходи щодо усунення порушень і помилок	Перелік прийнятих заходів і рекомендацій в розрізі посадових осіб

Робочі документи аудитора зберігаються в «Програмі аудиту», Змінному файлі та Журналі господарських операцій.

Наступним етапом є етап «Проведення аудиту», який передбачає заповнення аудиторських робочих документів як автоматизовано, так і засобами власного набору. Відбувається документування перевірки операцій, виявлених порушень, формування робочих документів, та виявлення впливу на фінансову звітність. Працівники служби внутрішнього аудиту при проведенні перевірок будуть використовувати таку форму програми внутрішнього аудиту, яка має стислу та просту форми (табл.1.2)

Таблиця 1.2 – Форма програми внутрішнього аудиту

№ з/п	Об'єкт	Сфера аудиторської перевірки		Мета	Прізвище виконавця	Необхідні ресурси
		назва підрозділу	час проведення			
1.	Звіт про власний капітал	Бухгалтерська служба	02.02.2014	Перевірка правильності відображення даних	Іванова О.Г.	Баланс, Звіт про власний капітал

Як бачимо, головний акцент в програмі зосереджено на використанні табличних форм для збору та узагальнення аудиторських доказів, які необхідно заповнювати при проведенні аудиту.

Перш ніж переходити до формування висновків, рекомендовано внести в програму деякі коригування. Такі коригування будуть пов'язані з створенням форми контрольного листа, з метою забезпечення наочності виконуваних перевірок (табл. 1.3)

Таблиця 1.3 - Контрольний лист внутрішнього аудитора

№ з/п	Дії аудитора	Дата проведення аудиту	Відмітка про виконання
1.	Затвердження терміну виконання внутрішнього аудиту		

2.	Ознайомлення із об'єктом обліку, що перевіряється		
3.	Отримання необхідних матеріалів необхідних для проведення аудиту		
4.	Аналіз документації		
5.	Складання опитувального листа аудиту		
6.	Проведення аудиторського опитування в підрозділі		
7.	Перевірка правильності ведення документації		
8.	Аналіз результатів перевірки й заповнення протоколів невідповідності		
9.	Погодження з керівником підрозділу запобіжних та коригувальних заходів щодо виявлених недоліків та порушень		
10.	Заключна нарада		
11.	Складання аудиторського висновку		
12.	Передача керівництву результатів аудиторської перевірки		
13.	Участь в оцінці проведених коригувань щодо виявлених помилок і неточностей		

На етапі формування висновків аудитор матиме можливість використовувати як готовий шаблон аудиторського висновку так і самостійно його складати. За допомогою даного програмного продукту внутрішній аудитор, також матиме змогу, розробити довідники різних варіантів аудиторського висновку.

Для забезпечення етапу планування аудиторської перевірки службою внутрішньою аудиту підприємство може використовувати три програмні модулі такі як: «Планування аудиту», «Розрахунок рівня суттєвості», «Опис господарських операцій».

За допомогою модуля «Планування аудиту» працівники служби внутрішнього контролю формує графік проведення аудиторських перевірок, складає план аудиту, та формує завдання та програми на проведення аудиту.

Служба внутрішнього аудиту, з використанням аудиторської програми «ІТAudit: Аудитор», для формування графіку проведення аудиторських перевірок матиме можливість зазначати інформацію щодо періоду проведення перевірок, етапів перевірки та кількості осіб, які будуть здійснювати перевірку. В результаті чого можна бути проконтролювати скільки часу буде зайнятий при

перевірці той чи інший працівник, коли він розпочав та закінчив перевірку об'єкта та скільки часу потрібно йому на написання аудиторського звіту.

Щодо перевірки фінансової звітності в цілому та Звіту про власний капітал план аудиту можна формувати шляхом обрання розділів перевірки використовуючи спеціальний довідник виходячи з особливостей діяльності підприємства. Перед початком перевірки аудитори мають можливість створювати документ «Завдання на проведення аудиту» з метою документального закріплення складу аудиторської групи відповідно до кожного етапу аудита та періоду.

«Програма аудиту» з використання «ІТAudit: Аудитор» формується за кожним з етапів перевірки на основі довідника «Аудиторські процедури» шляхом вибору оптимальних аудиторських процедур. Програмі аудиту подається така інформація:

- про аудиторські процедури, які будуть застосовуватися при виконанні внутрішнього аудиту;
- про порядок виконання аудиторських процедур;
- про плановий та фактичний об'єм аудиторських процедур;
- про робочі документи, які аудиторам потрібно буде заповнювати проводячи аудит;
- про стадії виконання Програми аудиту в розрізі аудиторських процедур.

Вибірковість аудиторських перевірок призводить до необхідності оцінювати достовірність фінансової звітності лише в аспекті суттєвості, виходячи з того, до чого може призвести викривлення чи помилка в звітності, та який вплив вона може мати на прийняття економічних рішень користувачами.

Планування перевірки відбувається з використанням модуля «Розрахунок рівня суттєвості». Використання даного модулю дозволяє використовувати метод фінансових показників та метод сальдо і оборотів по рахунках з метою розрахунку рівня суттєвості. Також даний модуль може розподіляти рівень суттєвості по кожному рахунку бухгалтерського обліку.

В «ITAudit: Аудитор» метод фінансових показників, що використовується для розрахунку рівня суттєвості, побудований на використанні конкретних показників звітності. Користувачі програмного продукту зможуть самі обирати ті чи інші коефіцієнти в залежності від ваги їх значущості.

Визначення рівня суттєвості за методом сальдо і оборотів по рахунках розраховується за залишками та оборотами по рахунках бухгалтерського обліку за аналізований період. Рівень суттєвості за відповідним рахунком, може бути розподілений за господарськими операціями.

Останній задіяний на стадії планування модуль – «Опис господарських операцій» передбачає надання аудитору інструменту, для вивчення господарських операцій підприємства з метою деталізації програми аудиту, в частині зіставлення аудиторських процедур з даними бухгалтерського обліку. Робочі документи автоматично заповнюються, шляхом імпортування даних бухгалтерського обліку з «1С: Підприємство 8.2». Групування господарських операцій відбувається по рахунках бухгалтерського обліку, рахунками господарських операцій, проводках або за сальдом, що стосується конкретної операції.

Імпорт даних по господарським операціям в програмний продукт, на стадії планування надає можливість аудитору підготувати питання по кожній обраній операції та визначити, які аудиторську процедури слід застосовувати для перевірки господарських операцій.

Якщо говорити про економічну доцільність придбання та запровадження програмних продуктів, то на прикладі «IT Audit: Аудитор», ми розглянемо розрахунок економічної доцільності придбання програмного продукту «IT Audit: Аудитор», період його окупності та скорочення витрат на оплату праці.

Витрати на придбання поділяються на капітальні та операційні. Капітальними витратами є витрати, які підвищують вартість підприємства. До них відносяться вартість ліцензії програмного продукту та вартість впровадження.

Як результат капітальних витрат є придбання програмного продукту, що стає власністю підприємства. Операційні витрати будуть включати в себе обслуговування та підтримання програми протягом року.

Після визначення повної вартості придбання програмного продукту доцільно, розрахувати також і економічні переваги.

Оцінка ефективності від впровадження «IT Audit: Аудитор» розраховуємо з використанням узагальнюючих і приватних показників. Для розрахунку річного економічного ефекту потрібно аналізувати такі показники:

- розрахунковий коефіцієнт ефективності капітальних витрат;
- термін окупності системи.

Річний економічний ефект від придбання та впровадження програмного продукту розраховується з використанням такої формули 1.1:

$$E = \Pi - K * E_n \quad (1.1)$$

де Π – річна економія (річний приріст прибутку, грн.)

K – одноразові витрати, грн.

E_n – коефіцієнт ефективності капітальних вкладень ($E_n = 0,15$).

Витрати на оплату праці зменшаться, за рахунок зменшення кількості працюючих в службі внутрішнього аудиту з 3 осіб до 2 осіб. Розрахунок витрат на оплату праці можна проводити за такою формулою 1.2:

$$V_{оп} = Z_n * n * N - Z_n * n * N \quad (1.2)$$

де $V_{оп}$ – витрати на оплату праці

Z_n – розмір заробітної плати одного працюючого

n – кількість працівників в відділі

N – кількість місяців роботи.

Коефіцієнт річної економічної ефективності можна розрахувати в використанням такої формули (форм. 1.3):

$$K_{Ep} = \Pi / E \quad (1.3)$$

де Π – розмір витрат на оплату праці

E – річний економічний ефект.

Обов'язковим на нашу думку, є визначення періоду окупності програмного продукту, який визначається за такою формулою (форм. 1.4)

$$T = E / \Pi \quad (1.4)$$

де E – річний економічний ефект

Π – розмір витрат на оплату праці.

Що стосується управлінської ефективності від впровадження запропонованої програми, то вона буде проявлятися в кінцевих результатах діяльності підприємства.

Господарське життя сучасних підприємств характеризується великою чисельністю і складністю фінансових операцій. Тому як для зовнішніх аудиторів, так і для внутрішніх аудиторських служб, практично незамінними є програмні продукти, що дозволяють пришвидшувати процес перевірки та забезпечувати більш якісний аудит, за рахунок розроблених методів тестування цифрових даних (процедури по аналізу рахунків) і при виконанні аналітичних процедур. Такі методи дозволяють виявляти важливі тенденції у діяльності підприємства та виявляти відхилення і диспропорції показників.

Використання комп'ютерних програм аудиту дає можливість збільшувати обсяг аудиторської вибірки та підвищити надійність аудиторських висновків.

Виграш від застосування автоматизованих методів «IT Audit: Аудит» буде найбільшим, при чіткій координації роботи внутрішніх аудиторів та бухгалтерів.

Вибір та придбання автоматизованої інформаційної системи – це пошук оптимального співвідношення функціональності запропонованої системи та витрат на її впровадження, а також оцінка рівня надійності підприємства.

Література:

1. Chambers A. D. Computer auditing / A. D. Chambers. – L.: Pitman books ltd, 1981. – 238 с.
2. Weber R. Information systems control and audit / R. Weber. – Upper Saddle River, Prentice – Hall, Inc., 1999. – 1013 p.
3. Кулаковська, Л.П. Організація і методика аудиту[Текст]: підручник / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К. : Каравела, 2009. – 544 с.
4. Іванова, Н.А. Організація і методика аудиту [Текст]: навч. посіб. / Н.А. Іванова, О.В. Ролінський. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 216 с.
5. Кулаковська, Л.П. Організація і методика аудиту [Текст]: навч. посіб. / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. - К.: Каравела, 2004. - 568 с.
6. Макаренко, А.П. Концептуальні підходи щодо організації проведення аудиту власного капіталу[Текст] / А.П. Макаренко // Все про бухгалтерський облік. – 2011. - №18. – С.81-90
7. Усач, Б.Ф. Організація і методик аудиту[Текст]: Підручник. / Б.Ф. Усач, З.О. Душко, М.М. Колос. - К.: Знання, 2006. - 295 с.

Ярошенко А.С. Автоматизація процедур аудиту звіту про власний капітал / А.С. Ярошенко // Наукові дослідження розвитку світової економіки: пропозиції, теорії: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: Гельветика, 2015. – С. 185–191.